DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.16919016

ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

ବାଥୁଡି ଜନଜାତିର ଦୋଳି ପରମ୍ପରା

କବିତା ନାଏକ

ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର :

ଓଡିଶାର ଲୋକକଳା ଅଧିକ ପ୍ରିୟ ହେବାର କାରଣ ହେଉଛି ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଭିନ୍ନତା । ବିଭିନ୍ନ ଜନଜାତିର ଲୋକକଳା ଓ ସଂସ୍କୃତି ଅନ୍ୟଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆମେ ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜାତି ବା ଜନଜାତିକୁ ବିଚାର କରୁ ଯେତେବେଳେ ସେଥିରେ ଯେଉଁ ନୂତନତ୍ୱ ଭେଟୁ ତାହା ହିଁ ଆମକୁ ଅଧିକ ଆନନ୍ଦପ୍ରଦ ଲାଗେ । ବାଥୁଡି ଜନଜାତିରେ ଯେଉଁ ରଜଦୋଳି ରହିଛି ତାହାର ଇତିହାସ ଏବଂ ସାହିତ୍ୟିକ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ଆମର ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି । ବାଥୁଡି ଜନଜାତି ଯେଉଁ ଯେଉଁ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ବହନ କରି ଅନ୍ୟ ଜନଜାତିରୁ ଭିନ୍ନ ବୋଲି ମନେ ହୋଇଛି ତାହା ମଧ ଆମ ଆଲୋଚନାର ପରିସରଭୁକ୍ତ ହୋଇଛି ।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ :

ରଜଦୋଳି, ବାଥୁଡି ଜନଜାତି, ରାମଦୋଳି, ଇତିହାସ, କିମ୍ବଦନ୍ତୀ:

ଓଡିଶା ହେଉଛି ବିଭିନ୍ନ ଜାତି ଆଧାରିତ ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପନ୍ନ ଏକ ପବିତ୍ର ଭୂଖଣ୍ଡ । ବାର ମାସରେ ତେର ପର୍ବର ଯେଉଁ ଆୟୋଜନ ଏହି ଭୂମିରେ ଚାଲିଥାଏ ତାହା ଜାତି ଭେଦରେ ହିଁ ଯାହା ଅଲଗା ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରତିଟି ଜାତିର ରହିଥାଏ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଆଧାରିତ ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କୃତି, ଇତିହାସ ଥାଏ, ଲୋକକଥା ଥାଏ ତଥା କିମ୍ବଦନ୍ତୀକୁ ନେଇ ଗତି କରୁଥାଏ ତମାମ ସଂପ୍ରଦାୟଟି । ଓଡିଆ ବୋଲି ଓଡିଶା ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଯେଉଁ ଏକତ୍ୱ ଆମେ ଲକ୍ଷ କରୁ ତାହା ହିଁ ଆମ ଓଡିଶା ମାଟିକୁ କରିପାରିଛି ଯେତିକି ସମୃଦ୍ଧଶାଳୀ ସେତିକି ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ମଣ୍ଡିତ ।

ଆମ ଭୂଖଣ୍ଡର ଆଦିମ ଜାତି ଭାବେ ଆମେ ଯେଉଁ ଜନଜାତି ଦ୍ୱାରା ଆଦିବାସୀ ମାନଙ୍କୁ ଦେଖୁ ସେଇମାନେ କେତେ ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପନ୍ନ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୃଷ୍ଟି ପରମ୍ପରା କିପରି ଗତିଶୀଳ ତାହା ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଆଲୋଚନା ପରିସରଭୁକ୍ତ ହୋଇଛି ଗବେଷକ ତଥା ସମାଲୋଚକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ।

ଉତ୍ତର ଓଡିଶାରେ ଆମେ ଯେଉଁ ବାଥୁଡି ଜନଜାତିକୁ ଭେଟୁ ତାହାର ରହିଛି,ଯେଉଁ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ତାହା ଯେ ସଂସ୍କୃତି ଆଧାରିତ ଏହା କହିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ବାଥୁଡି ଜନଜାତିର ଯେଉଁ ଯେଉଁ ପାରମ୍ପରିକ ରୀତିନୀତି ଅନ୍ୟ ଜନଜାତି ମାନଙ୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନ ବୋଲି ମନେହୁଏ ତାହାରି ମଧ୍ୟରେ ରହିଛି ରଜପର୍ବ । ପତ୍ୟେକେ ଜାଣନ୍ତି ରଜପର୍ବ ହେଉଛି ସମଗ୍ର ଓଡିଶାର ଏକ ଗଣପର୍ବ । ଯିଏ ଯେଉଁଠି ଥିଲେ ବି ରଜ ପର୍ବର ବିଶେଷତ୍ୱକୁ ଅନୁଭବ କରି ଓଡିଆତ୍ୱର ମହିମାରେ ପୁଲକିତ ହେଉଥାନ୍ତି ।

ଯୋଗାଯୋଗ : କବିତା ନାୟକ,
ଗବେଷିକା, ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ
ଫକୀରମୋହନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ,ବାଲେଶ୍ୱର
E mail : kabitanaik420@gmail.com
Orcid Id : https://.org/0009-0007-6660-9061

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୬.୦୪.୨୦୨୫	୧୧.୦୫.୨୦୨୫	୨୪.୦୬.୨୦୨୫	୧.୦୭.୨୦୨୫

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ନାୟକ, କବିତା; ୨୦୨୫। ବାଥୁଡି ଜନଜାତିର ଦୋଳି ପରମ୍ପରା। ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ। ଭାଗ :୧୧, ସଂଖ୍ୟା : ଘ, ପୃଷ୍ଠା :୬୦-୬୪।

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ

Quick Response Code:

Available online at :
https://pracheenews.com/

DOI:
https://doi.org/10.5281/zenodo.16919016
Article No - BPPP00321

ଏହି ରଜପର୍ବ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରରେ ଆମ ଓଡିଶା ଭୂଖଣ୍ଡରେ ପାଳନ ହେଉଥିବା ଆମେ ଲକ୍ଷ୍ୟକରୁ । ସାଧାରଣତଃ ଉତ୍ତର ଓଡିଶାରେ ମୟୂରଭଞ୍ଜ, କେନ୍ଦୁଝର ଏବଂ ବାଲେଶ୍ୱର ଅଞ୍ଚଳରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ବାଥୁଡି ଜନଜାତିଙ୍କ ଭିତରେ ରଜପର୍ବ ନୂତନତା ଆଧାରିତ ଯେତିକି ଜନଜାତି ଆମେ ଓଡିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ରହିଛନ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ରଜପର୍ବକୁ ନେଇ ରହିଛି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରୀତିନୀତି । ବାଥୁଡି ଜାତିର ଏହି ରଜପର୍ବ ଆଧାରରେ ଯେଉଁ ଦୋଳିଗୀତ ଗଠନ ଏବଂ ଦୋଳିଗୀତର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଆମେ ଦେଖିବାକୁ ପାଉ ତାହା ଅନ୍ୟ ଜନଜାତି ତୁଳନାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଭିନ୍ନ ଏବଂ ବୈଚିତ୍ର୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ । ନିମ୍ନରେ ଆମେ ଏ ସଂମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରିପାରିବା ।

ବାଥୁଡି ଜନଜାତିରେ ରଜଦୋଳି ରୂପରେଖ :

ବାଥୁଡି ଜନଜାତି ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପନ୍ନ ଓଡିଶା ଗଠନରେ ନିଜସ୍ୱ ପରମ୍ପରା ମାଧ୍ୟମରେ ଯେପରି ଋଦ୍ଧିମନ୍ତ କରିଛନ୍ତି ତାହା ଅନ୍ୟ ଜନଜାତି ତୁଳନାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଭିନ୍ନ ।ଆମେ ଦେଖୁଥିବା ରଜପର୍ବ ତଥା ରଜପର୍ବରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ପ୍ରିୟ ଖେଳ ରଜଦୋଳି ଏବଂ ସେଥିରେ ଗାନ କରାଯାଉଥିବା ଦୋଳିଗୀତର ମଧୁରତା କେତେ ତାହା ସେହି ଜନଜାତି ସହ ସମ୍ପୃକ୍ତ ମଣିଷ ହିଁ ଅନୁଭବ କରିପାନ୍ତି । ଏହି ଦୋଳି ଗୀତ ପାଇଁ ଆମେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ବାଥୁଡି ଜନଜାତିକୁ ଆଧାର କରି ରଚିତ ପ୍ରବନ୍ଧ ବା ଗବେଷଣାରୁ କେତୋଟି ମାତ୍ର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖୁ । ଏହି ଦୋଳି ସମ୍ପର୍କରେ ବାଥୁଡି ଜନଜାତିର ରହିଛି ଏକ କିମ୍ବଦନ୍ତି ଯାହା ଆଧାର ରେ ଅନ୍ୟ ଜନଜାତି ତୁଳନାରେ ଏମାନଙ୍କର ରଜଦୋଳି ଭିନ୍ନତା ସ୍ୱୀକାର କରେ ।

ପ୍ରଥମେ ଦୋଳିର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଏବଂ ତାପରେ ଦୋଳିଗୀତର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ବୋଲି କହିବା ଭୁଲ ହେବ ନାହିଁ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଦୋଳି ଯଥା – ରାମ ଦୋଳି, ଖାଇ ଦୋଳି, ପଟା ଦୋଳି, ଦୁଇ ବାହାଲିଆ ଦୋଳି,ତିନି ବାହାଲିଆ ଦୋଳି ଏହି ଭଳି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଦୋଳି ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ବିଭିନ୍ନ ଦୋଳି ରୁପରେଖ ମଧ୍ୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ରାମ ଦୋଳିକୁ ନେଇ ରହିଥିବା ଜଗତର ସୃଷ୍ଟି ସଂମ୍ପର୍କିତ ରହସ୍ୟ ଯେଉଁଥିରେ ଚାରି ଯୁଗ, ଚାରି ବେଦ ସମେତ ବାଥୁଡି ଜନଜାତିର ଆରାଧ୍ୟ ଦେବାଦେବୀ ବଡାମ ବଡାମଣୀ ଏବଂ ବାସୁକି ବସୁମାତାଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତି ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ଏହି ଦୋଳି ତିଆରି ନିମନ୍ତେ ଦୁଇଟି ବଡ ବଡ ଖୁଣ୍ଟର ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ । ସେହି ଖୁଣ୍ଟ ଦ୍ୱୟକୁ ଭୂମିରେ ପୋତା ଯାଇଥାଏ । ସେହି ଖୁଣ୍ଟ ଦ୍ୱୟରୁ ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ଅଣ୍ଡିରା ଖୁଣ୍ଟ ଯାହାକୁ ବଡାମ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଟି ହେଉଛି ମାଇ ଖୁଣ୍ଟ ଯାହାକୁ ବଡାମଣୀ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଅଣ୍ଡିରା ଖୁଣ୍ଟରେ ଦୁଇଟି କେନା ଥିବାବେଳେ ମାଇ ଖୁଣ୍ଟରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ କଣା ଥାଏ । (ସେହି କଣା କୁ ବାଥୁଡିମାନେ 'ଫୁଳ' କହିଥାନ୍ତି)। ସେହି ଦୁଇ ଖୁଣ୍ଟକୁ ସଂଯୋଗ କରୁଥିବା କାଠକୁ ମେରୁ ଦଣ୍ଡି କୁହାଯାଏ ଯାହାକୁ ମେରୁପର୍ବତ ବା ବେଦ ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ଯେଉଁଥିରେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଚାରିଗୋଟି କଣା ଥାଏ । ସେହି ଚାରୋଟି କଣାରେ ଚାରୋଟି ବାହୁଲ ଲାଗି ଥାଏ ଅର୍ଥାତ ଚାରୋଟି ବେଦ ବୋଲି ସେଗୁଡିକ କୁହାଯାଇଥାଏ, ଯଥା–ଋକ୍ ବେଦ, ସାମ୍ ବେଦ ଯର୍ଜୁ ବେଦ, ଅଥର୍ବ ବେଦ । ପୁନଶ୍ଚ ସେହି ବାହୁଲ ରେ ଚାରୋଟି ପଞ୍ଜୁରୀ ଲାଗି ଥାଏ, ଯାହକୁ ଚାରୋଟି ଯୁଗ ବୋଲି ମନେ କରା ଯାଏ ଯଥା –ସତ୍ୟ ଯୁଗ, ତ୍ରେତୟା ଯୁଗ, ଦ୍ୱାପର ଯୁଗ, କଳିଯୁଗ । ଏହି ଚାରଟି ପଞ୍ଜୁରୀକୁ ହାତରେ ତଳ ଉପର କରାଯାଇ ଦୋଳି ଖେଳ ହୋଇଥାଏ ।

ରାମଦୋଳି ସହ ସଂମ୍ପୃକ୍ତ ପୌରାଣିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ :

ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପନ୍ନ ଓଡିଶା ମାଟିରେ ଇତିହାସ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଯେଉଭଳି ଭାବରେ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ରହି ଆସିଅଛି ତାହା ଗୋଟିଏ ସୁସ୍ଥ ସମାଜ ଗଠନ କରିବାରେ ନେଇଛି ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା । ପୁରାଣ ବା ମହାପୁରାଣ ପ୍ରଭୃତି ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ଆମ ସମାଜକୁ ସୁସ୍ଥ କରି ଗଠନ କରିବା ସକାଶେ ଯେଉଁ ଭଳି କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରେ ତାହା ଇତିହାସ କିମ୍ବା କିମ୍ବଦନ୍ତୀରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେନାହିଁ । ପୁନଶ୍ଚ ପୁରାଣ ମଧ୍ୟରେ ଏହି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଥବା ଲୋକକଥା ସବୁ ଏପରି ଭାବରେ ସଂଯୋଜିତ ହୋଇ ରହିଥାଏ ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ମନେହୁଏ । ଆଜିବି ସାବିତ୍ରୀ ସତ୍ୟବାନ, ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର, ନୃସିଂହ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ପ୍ରଭୃତି ପୌରାଣିକ ଆଖ୍ୟାନମୂଳକ କଥାକୁ ଆମେ ବାସ୍ତବ ବୋଲି ମନେକରି ସାରିଛେ । କାରଣ ଏହି ଘଟଣା ସବୁ ପୁରାଣଗତ ହୋଇ ଆମ ମନଭିତରେ ଆସନଟିଏ ଅକ୍ତିଆର କରିନେଇଛି ।

ଆମର ଆଲୋଚ୍ୟ ବାଥୁଡି ଜନଜାତିରେ ଦୋଳି ପରମ୍ପରା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ପୁରାଣ ଆଶ୍ରିତ । ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ବାଥୁଡି ଜନଜାତିର ପୁରାତନ ଲୋକମାନେ ନିଜସ୍ୱ ମାନବିକତା ଅବଲମ୍ବନରେ ଅନେକ ପୁରାଣ ଆଶ୍ରିତ କଥା କହିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହି ଜନଜାତି ସମ୍ପର୍କରେ ଗବେଷଣା କରୁଥିବା ଗବେଷକମାନେ ହିଁ ବିଜ୍ଞାନ ଦୃଷ୍ଟି କୋଣରୁ ତଥ୍ୟ ଉପସ୍ଥାପନା କରନ୍ତି । ତଥାପି ବାଥୁଡି ଜନଜାତି ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଏହି ଦୋଳି ପରମ୍ପରା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପୁରାଣ ଆଶ୍ରିତ କଥାଟି ଅଧିକ ରୋଚକ ଏବଂ ଆକର୍ଷଣକାରୀ ମନେହୁଏ ।

ଏହି 'ରାମଦୋଳି' କୁ 'ବଡ ଦୋଳି' ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ପୌରାଣିକ ମତ ଅନୁଯାୟୀ ବାଲ୍ମୀକି ଋଷିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରାମାୟଣ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା, ଯାହାଥିଲା ଚଉପଦୀ ଛନ୍ଦ ବିଶିଷ୍ଟ । ସେହି ଚଉପଦୀ ଛନ୍ଦର ଅନୁସରଣ କରିଦୋଳି ଗୀତମାନ ପ୍ରଥମେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ।

ଏହି ଦୋଳିଗୀତଗୁଡିକ ରାମାୟଣ ରଚନା ପରବର୍ତ୍ତୀ ତେଣୁ ସେଥିରେ ସେହି ଚଉପଦୀ ଛନ୍ଦର ଅନୁସରଣ କରାଯାଇଛି ବୋଲି ମନେ କରିବା ଭୁଲ ହେବନାହିଁ । ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କଥାଗାନ ଏହି ଦୋଳିରେ ବସି କରାଯାଉଥିଲା ତେଣୁ ଏହି ଦୋଳିର ନାମ ରାମଦୋଳି ବୋଲି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଏକ ପୌରାଣିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ରହିଛି ଯେ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ମାତା ସୀତା ଏବଂ ଭ୍ରାତା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସହିତ ବନବାସ କରୁଥିଲେ ସେତେବେଳେ ବନରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଗଛଡାଳରେ ଝୁଲି ମନୋରଞ୍ଜନ କରୁଥିବାର ଦେଖିଥିଲେ । ତାହା ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମ ଚନ୍ଦ୍ର ନିଜେ ଦୋଳି ଖେଳିବାକୁ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ । ଶିଆଳି ଦଉଳା (ଦଉଡି) ବା ଦୋଳା ଯାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ନାମ ଦୋଳିରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିବାର ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ଏହି ଶିଆଳି ଦଉଡି ସାହାର୍ଯ୍ୟରେ ଦୋଳି ତିଆରିକରି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ମାତା ସୀତା ଝୁଲୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସମୟ ଅର୍ଥାତ୍ ତ୍ରେତୟା ଯୁଗରୁ ଦୋଳି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବାର ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ।

ବାଥୁଡି ଜନଜାତିର ଦୋଳିଗୀତ:

ଗୋଟିଏ ଜାତିକୁ ଆଗକୁ ବଢ଼ିବା ପାଇଁ ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରମ୍ପରାର ଯେଉଁ ଭୂମିକା ରହିଛି, ସାହିତ୍ୟର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଭୂମିକାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇ ନପାରେ । ସାହିତ୍ୟଟି ଗୋଟିଏ ଜାତିର ଇତିହାସକୁ ସ୍ଥାୟୀକରି ବଜାୟ ରଖେ । ପରବର୍ତ୍ତି ପିଢ଼ି ସେଥିରୁ ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି ନିଜ ଅତୀତ ତଥା ନିଜ ପୂର୍ବ ପିଢ଼ିର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ । ସାହିତ୍ୟ ଜୀବନ ଗଢ଼େ । ସାହିତ୍ୟ ବାଟ ଦେଖାଏ । ସାହିତ୍ୟ ତତ୍କାଳୀନ ଜୀବନକୁ ଯେତିକି ସମୃଦ୍ଧ କରେ, ସେତିକି ଅନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରେ ।

ଆମେ ସମସ୍ତେ ଜାଣୁ ସାହିତ୍ୟର ଆରମ୍ଭ ହେଉଛି ଲୋକଗୀତରୁ । ଜଣେ ଯେତେବେଳେ ନିଜର କଷ୍ଟ ବା ଦୁଃଖର ଲାଘବ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟାକରି ବସେ ସେତେବେଳେ ତା ସାମ୍ନାକୁ ଚାଲିଆସେ ସାହିତ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ଏଣୁ ତେଣୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ସେହି ଦୁଃଖରୁ ସୃଷ୍ଟି ସାହିତ୍ୟ ଦିନେ ଆନନ୍ଦର ମାଧ୍ୟମ ପାଲଟେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପିଢ଼ିପାଇଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାଣନ୍ତି ଆମର ମହାକାବ୍ୟର ଆରମ୍ଭ ସେହି ଦୁଃଖରୁ ହିଁ ହୋଇଛି । ଯେତେବେଳେ ମୈଥୁନରତ କ୍ରୌପକ୍ଷୀ ଦେହତ୍ୟାଗ କଲେ ସେହି ସମୟରୁ ହିଁ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ଆମ ସାହିତ୍ୟ । ତେଣୁ ଲୋକଗୀତ ପରମ୍ପରା ଯେ ଦୁଃଖରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଆମେ ଅସ୍ୱୀକାର କରିପାରିବା ନାହିଁ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ତାହା ଅବସର ବିନୋଦନ ସକାଶେ ବିଭିନ୍ନ ମାଧ୍ୟମ ନେଲା । ଏ ସଂପର୍କରେ ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଗବେଷକମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି ।

ବାଥୁଡି ଜନଜାତିରେ ଲୋକଗୀତର ପରମ୍ପରା ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ପ୍ରାଚୀନ । ଦୋଳିଗୀତ ସେହିପରି ବେଶ୍ ପୁରୁଣା ମନେହେଲେ ବି ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଲୋକମୁଖରେ ଯେପରି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଚାଲିଛି ତାହାର ସ୍ୱାଦ ଆମକୁ ଆଧୁନିକ ପରି ମନେହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ତେଣୁ ଏହି ଦୋଳିଗୀତ ଯେ କାଳଜୟୀ ତାହା ମୁକ୍ତ କଣ୍ଠରେ କୁହାଯାଇପାରେ ।

ଦେବଦେବୀ ବନ୍ଦନାଗୀତ:

ଦୋଳି ଖେଳିବା ପୂର୍ବରୁ ଗ୍ରାମର ସମସ୍ତ ଝିଅ ମିଳିତ ହୋଇ ଦୋଳି ବନ୍ଦାପନା କରିଥାନ୍ତି । ଏହି ବନ୍ଦାପନା ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେବାଦେବୀଙ୍କୁ ସ୍ମରଣକରି ଗୀତ ବୋଲିଥାନ୍ତି ।

"ଆମ୍ବ ପତର ଠାକୁ ଠାକୁ
ପ୍ରଥମେ ବନ୍ଦିଲି ଦୁଳିପଟାକୁ
ଦୁଳି ଗୀତ ଗାଇବାକୁ
କାଟିଲି ନଙ୍ଗଳମୁଣ୍ଡା

ତାପରେ ବନ୍ଦିଲି ବଡାମ ବୁଢ଼ା
ଦୋଳିଗୀତ ନଯିବ ଉଡା ।"

ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ମୂଳକଗୀତ :

ଦୋଳି ଖେଳିବା ସମୟରେ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ମାଧ୍ୟମରେ ଦୋଳି ଜନ୍ମ ସଂକ୍ରାନ୍ତୀୟ ଆଲୋଚନା ହେବାର ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଇଥାଏ ।

ପ୍ରଶ୍ନ – "ଉଇଁ ଆସେ ନୂଆ ଜହ୍ନ
କେଉଁଠାରେ ହେଲା ଦୁଳି ଜନମ
କହି ଦିଅ ତାର ନାମ ?"

ଉତ୍ତର – "ଉଇଁ ଆସେ ନୂଆ ଜହ୍ନ
ତ୍ରିବେଣୀ ବନରେ ଦୋଳି ଜନମ
କହିଦେନୁଁ ତାର ନାମ ।"

ପ୍ରଶ୍ନ – "ଧାନଗଛ ସାନମାନ
ଲଙ୍ଗଳ ଧାରରେ କିଏ ଜନମ
କହି ଦିଅ ତାର ନାମ ?"

ଉତ୍ତର – "ଧାନ ଗଛ ସାନମାନ
ଲଙ୍ଗଳ ଧାରରେ ସୀତା ଜନମ
କହିଦେନୁଁ ତାଙ୍କ ନାମ ।"

ଆକ୍ଷେପମୂଳକ ଗୀତ :

ଦୋଳି ଖେଳିବା ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ କରି ଗୀତମାନ ଗାଇ ଆନନ୍ଦିତ ହେବାର ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ।

"ଚାରି ବାହାରର କାଦ
ଦିନ ପଡିନାଇଁ ପତଳା ପାଦ
ଖାଲିଟାରେ ଅପବାଦ ।"

ଦୋଳିଜନ୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗୀତ :

ଦୋଳିର ଜନ୍ମକୁ ନେଇ ବିଭିନ୍ନ ମତ ରହିଛି । ତ୍ରେତୟା ଯୁଗରୁ ଦୋଳି ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବାର କିଛି ମତ ରହୁଥିବା ବେଳେ ଦ୍ୱାପର ଯୁଗରେ ଦୋଳିର ଜନ୍ମକୁ ନେଇ କିଛି ମତ ବାଢ଼ିଥାନ୍ତି ।

"ଆସି ହେ ଖେଳିବା ମିତ
ଦୁଳି ଦହଲାଇ ଗାଇବା ଗୀତ
ଦୁଳି ହେଲା କାହୁଁ ଜାତ
ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଆଜ୍ଞାବଳେ
ଦୁଳି ଜାତ ହେଲା କଦମ୍ବମୂଳେ
ଦ୍ୱାପର ଯୁଗ ଥିଲାବେଳେ
ଖେଳକୁଦ ମୋର ଖୁଷ୍ଟି
ଦୋଳି ଖେଳୁଛନ୍ତି ନନ୍ଦର ଛାଟ
ଖେଳନ୍ତି ରାଧିକାପାଟ ।"

ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଦୋଳି ଖେଳିବା ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଭାବକୁ ନେଇ ଗୀତ ବୋଲଯାଇଥାଏ । ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତିଚିତ୍ର, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରେମ ନିବେଦନ ଏହିଭଳି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଭାବକୁ ଗୀତ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରକାଶ କରି ମନୋରଞ୍ଜନ କରିଥାନ୍ତି ।

ଦୋଳିଗୀତରେ ସାହିତ୍ୟିକମୂଲ୍ୟ :

ବାଥୁଡି ଜନଜାତି ଦୋଳିଗୀତରେ ସାହିତ୍ୟିକ ବିଭବ ରହିଛି । ଯେଉଁ ଚମତ୍କାରିତା ତାହା ଶ୍ରୋତାର ହୃଦୟକୁ ଯେତିକି ପୁଲକିତ କରେ ତାର ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରାଣକୁ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଜୀବନ ପ୍ରଦାନ କରେ । ଏହି ଜନଜାତି ଦୋଳିଗୀତରେ ଆମେ ଗାୟକର ହୃଦୟର ଭାବକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରୁ । କେତେବେଳେ ତାହା କରୁଣ କେତେବେଳେ ତାହା ବ୍ୟଙ୍ଗାତ୍ମକ ହୋଇପାରେ । ପୁନଶ୍ଚ ଆମେ ଲକ୍ଷ୍ୟକରୁ ଅନେକ ଦୋଳିଗୀତ ଅଛି ଯେଉଁଥିରେ ଗୋଟିଏ ଜାତିର ଇତିହାସକୁ ମଧ୍ୟ ମନେ ପକାଯାଇପାରେ । ଦୋଳି ଜନ୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗୀତରେ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ବାରିହୁଏ । ସବୁଠାରୁ ଆନନ୍ଦପ୍ରଦ ବିଷୟ ହେଉଛି ଦୋଳିଗୀତରେ ରହିଥିବା ବ୍ୟଙ୍ଗାତ୍ମକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି । ଜଣେ ଜଣକୁ କିଛି ବିଷୟରେ ବିଦ୍ରୂପାତ୍ମକ ଭାବରେ କହି ଉଠିବାରେ କଳା ସାହିତ୍ୟକୁ ଅଧିକ ପ୍ରାଣବନ୍ତ କରେ । ଜଣେ ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ସିଧାସଳଖ ନକରି ଅନ୍ୟପ୍ରକାରେ କୁହେ ତାହାରି ମଧ୍ୟରେ ସାହିତ୍ୟର ଉପାଦାନରେ ଜୀବନ୍ତ ହୋଇଉଠେ । ସାହିତ୍ୟର ଏହା ମଧ୍ୟ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ବ୍ୟଙ୍ଗ, ବିଦ୍ରୂପ ତଥା ପ୍ରତୀକାତ୍ମକ ଉପସ୍ଥାପନା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ଯେପରି ସୁନ୍ଦର କରି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରଯାଇଛି ତାହା ପାଠକର ଅଧିକ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇପାରିଛି ।

ଉକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟୁକ୍ତି ଦୋଳିଗୀତର ଆଉ ଏକ ସାହିତ୍ୟିକ ମୂଲ୍ୟକୁ ବିଚାରକରେ । ଜଣେ ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରକାଶ କରେ ତାହାର ସାହିତ୍ୟିକ ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ସାଧାରଣତଃ ବାଥୁଡି ଜନଜାତି ରଜଦୋଳି ଗୀତରେ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷର ଗାୟକମାନେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଥିବା ପ୍ରସଙ୍ଗଟିରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନଟିଏ ଥାଏ ତାହାର ଉତ୍ତର ଅନ୍ୟ ଏକ ପକ୍ଷ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ।

ବାଥୁଡି ଜନଜାତି ରଜ ଦୋଳିରେ ଏହି ଲୋକଗୀତ ପରମ୍ପରା ପ୍ରାଚୀନ ହେଲେ ବି କିପରି ଆଧୁନିକ ଜନଜୀବନକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବାରେ କ୍ଷମତା ରଖେ ତାହା କେବଳ ସାହିତ୍ୟିକ ଉପସ୍ଥାପନା ହିଁ ସୂଚାଇ ଦିଏ । ଯେଉଁ ଲୋକଗୀତରେ ସାହିତ୍ୟର ଭାବ ଅଧିକ ଥାଏ ତାହାର କାଳଖଣ୍ଡ ଅଧିକ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବାଥୁଡି ଜନଜାତିର ଲୋକଗୀତ ଆଲୋଚନା ବେଳେ ରଜଦୋଳି ଗୀତର ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ଯଥାରୀତି କରାଯାଇପାରେ ।

ଉପସଂହାର :

ଓଡିଶାରେ ବାଥୁଡି ଜନଜାତିର ସ୍ୱଳ୍ପ ଅଧିବାସୀ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ କଳା ସଂସ୍କୃତିର ସେମାନେ ପୂଜାରୀ ସାଜିଛନ୍ତି ତାହାର କୌଣସି ବିକଳ୍ପ ନାହିଁ । ପ୍ରତିଟି ଜାତି ଜନଜାତିର ରହିଛି ନିଜସ୍ୱ ଲୋକ ପରମ୍ପରା ସେଥିରେ ଯେଉଁ ରଜଦୋଳି ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ରହିଛି ତାହା ଅଧିକ ଲୋକାଦୃତ । ବାଥୁଡି ଜନଜାତିର ଏହି ରଜଦୋଳି ଆମ ଓଡିଶାର ସଂସ୍କୃତିକୁ ଆଉ ପାଦେ ଆଗେଇନେବାରେ ହୋଇଛି ସହାୟକ । ପୁନଶ୍ଚ ଉଭୟ ସାହିତ୍ୟ ଓ ପରମ୍ପରାରେ ଓଡିଶାକୁ ବଳିଷ୍ଠ କରିବା ପାଇଁ ବାଥୁଡି ଜନଜାତିର ରଜଦୋଳି ଗୀତଟି ଏକ ବିଶେଷ ଆଦୃତ ଲୋକଗୀତର ମୂଲ୍ୟବହନ କରେ ଏହା କହିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧. ନାଏକ ଶ୍ରୀ ରବିନ୍ଦ୍ର ନାଥ, ବାଥୁଡି ଭାଷା ସାହିତ୍ୟ ସଂକଳନ, ବାଥୁଡି ସାଂସ୍କୃତିକ ସମାଜ କଟକ ଶାଖା, ୨୦୧୮ ।

୨. ନାୟକ ରାଜକିଶୋର, ଡ.ନାଏକ ରବୀନ୍ଦ୍ର ନାଥ, ଡ. ନାଏକ ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର, ବାଥୁଡି ଜନଜାତିର ଅଜ୍ଞାତ ଅଧ୍ୟାୟ, ତୃପ୍ତି ପ୍ରିଂଟର୍ସ, କେନ୍ଦୁଝର, ୨୦୧୭ ।

୩. ଅଠର ଦେଉଳ, ବାଥୁଡି ସାଂସ୍କୃତିକ ସମାଜ, କଟକ, ମା' ତାରିଣୀ ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ, ଚାନ୍ଦିନୀଚୌକ, ୨୦୧୬-୧୭ ।

୪. ଅଠର ଦେଉଳ, ବାଥୁଡି ସାଂସ୍କୃତିକ ସମାଜ, କଟକ, ୧୯୯୪-୯୫ ।

୫. ନାଏକ ରଞ୍ଜନ କୁମାର, ଆଲ, ଜୟ ବଡାମ ଯୁବ ଜାଗରଣ ସଂଘ, ଅଠର ଦେଉଳ, ଶିମିଳିପାଳ ।

୬. ନାଏକ ଗୌରହରି, ଓଁ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବଡାମ ପୁରାଣ, ବାଥୁଡି ସାଂସ୍କୃତିକ ସମାଜ, କଟକ ଶାଖା ୨୦୦୭ ।

୭. ପ୍ରଧାନ କୃଷ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ର, ଓଡିଆ ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଓ ଲୋକ ସଂସ୍କୃତି, ବିଦ୍ୟାପୁରୀ, କଟକ, ସପ୍ତମ ମୁଦ୍ରଣ -୨୦୧୭ ।

୮. ମହାପାତ୍ର ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର, ଓଡିଆ ଲୋକସାହିତ୍ୟ, ଗ୍ରନ୍ଥ ମନ୍ଦିର, କଟକ, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ ଡିସେମ୍ବର ୧୯୮୨ ।

୯. ପଟ୍ଟନାୟକ ଡକ୍ଟର ବିଭୂତି, ଜନଶିକ୍ଷାରେ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟର ଭୂମିକା, ନିଶ୍ୱାସ, ଭୁବନେଶ୍ୱର-୧୬, ୧୯୯୬ ।

❖ ❖ ❖